СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОНФЛІКТОМ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

УДК 343.9
DOI https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2026-18.04

АЛЛА БЛАГА
доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Україна
allablagaya@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4112-6147

Анотація. Статтю присвячено кримінологічному аналізу трансформації первинної шкоди від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), у довгострокові соціальні наслідки. Зазначено, що у період із 24 лютого 2022 р. до 31 липня 2026 р. Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини задокументовано 1 004 випадки СНПК, учиненого в контексті повномасштабного збройного нападу російської федерації на Україну. При цьому реальна кількість злочинів є значно вищою, оскільки чимало постраждалих на тимчасово окупованих територіях залишаються відрізаними від допомоги, а інші мовчать через страх, суспільну стигму чи відсутність безпечного доступу до правосуддя.

Акцентовано на тому, що послідовність взаємопов'язаних змін у становищі постраждалої особи, її соціальному оточенні та відповідних інституціях, які виникають після СНПК, можуть тривати протягом значного часу та за певних умов накопичуватися. Для СНПК ланцюг трансформації безпосередньої шкоди постраждалій особі в довгострокові негативні соціальні наслідки може складатися з таких етапів: випадок СНПК – безпосередня шкода для постраждалої особи – довготривалі наслідки для постраждалої особи – наслідки для сім'ї постраждалої особи – наслідки для соціального оточення – інституційні наслідки – потенційний міжпоколінний вплив. Розкрито основні механізми можливої трансформації наслідків: травматизація, руйнування соціальних зв'язків, інституційна залежність, накопичення міжпоколінної соціальної уразливості.

Зазначено, що наслідки СНПК можуть накладатися на вимушене переміщення, роз'єднання сімей, утрату житла, розрив соціальних зв'язків, утрату місця роботи або доходу, воєнну травму, складнощі у доступі до послуг. У цьому разі виникає поєднання кількох видів соціальної уразливості, що може призвести до потенційного посилення соціальних наслідків. Натомість якщо постраждалим особам буде забезпечена можливість екстреного розміщення або безпечного тимчасового житла, а також психосоціальна, медична, юридична підтримка, соціальний супровід та матеріальна допомога, ризики настання негативних соціальних наслідків можуть бути мінімізовані.

Стаття підготовлена в межах виконання теми фундаментального дослідження «Злочинність в Україні у повоєнний період: кримінологічні прогнози та заходи запобігання» (номер державної реєстрації 0124U005211), яка розробляється в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України та фінансується за рахунок державного бюджету.

Ключові слова: сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК); російська збройна агресія; гендерно зумовлене насильство; постраждалі; соціальні наслідки; шкода; запобігання; протидія; потерпілоорієнтований підхід.

THE SOCIAL CONSEQUENCES OF CONFLICT-RELATED SEXUAL VIOLENCE: A CRIMINOLOGICAL ANALYSIS

UDC 343.9
DOI https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2026-18.04

ALLA BLAGA
Doctor of Law, Associate Professor, Chief Researcher
at the Department of Criminological Research
Academician V. V. Stashys Research Institute for the Study of Crime Problems
of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ukraine
allablagaya@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4112-6147

Abstract. This article is devoted to a criminological analysis of how the initial harm caused by conflict-related sexual violence (CRSV) transforms into long-term social consequences. It is noted that between February 24, 2022, and July 31, 2026, the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights documented 1,004 cases of CRSV committed in the context of the Russian Federation's full-scale aggression on Ukraine. However, the actual number of crimes is significantly higher, as many victims in the temporarily occupied territories remain cut off from assistance, while others remain silent due to fear, social stigma, or a lack of safe access to justice.

Emphasis is placed on the fact that the sequence of interrelated changes in the victim's situation, their social environment, and relevant institutions that arise following a war crime may persist for a significant period of time and, under certain conditions, accumulate. For CRSV, the chain of transformation from immediate harm to the survivor into long-term negative social consequences may consist of the following stages: an incident of CRSV – immediate harm to the victim – long-term consequences for the victim – consequences for the victim's family – consequences for the social environment – institutional consequences – potential intergenerational impact. The main mechanisms of this potential transformation of consequences are explored: traumatization, the breakdown of social ties, institutional dependence, and the accumulation of intergenerational social vulnerability.

It is noted that the consequences of armed conflict may include forced displacement, family separation, loss of housing, disruption of social ties, loss of employment or income, war-related trauma, and difficulties in accessing services. In such cases, multiple forms of social vulnerability overlap, which can potentially exacerbate the social consequences. Conversely, if affected individuals are provided with emergency shelter or safe temporary housing, as well as psychosocial, medical, and legal support, social services, and material assistance, the risks of negative social consequences can be minimized.

Key words: conflict-related sexual violence (CRSV); russian armed aggression; gender-based violence; victims; social consequences; harm; prevention; counteraction; victim-centered approach.

Постановка проблеми. В умовах збройних конфліктів гендерно зумовлене насильство, зокрема сексуальне, нерідко використовується як елемент військової тактики з метою приниження, домінування, залякування, а також дестабілізації чи примусового переміщення цивільного населення, окремих громад або етнічних груп. Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 (2000), 1820 (2008), 1888 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) та 2467 (2019) заклали правове та політичне підґрунтя для протидії сексуальному насильству в умовах конфліктів, зокрема шляхом установлення мандата Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в конфліктах.

Відповідно до визначення, наданого наприкінці 2023 р. Офісом Прокурора Міжнародного кримінального суду у новій Політиці щодо гендерно зумовлених злочинів, сексуальне насильство – це форма гендерно зумовленого насильства, яка полягає у вчиненні або спробі вчинення «сексуальних дій». При цьому дія може мати «сексуальний» характер навіть без фізичного контакту, наприклад психологічне насильство, яке виникає через погрози згвалтування або каліцтва статевих органів. Також така дія може мати «сексуальний» характер незалежно від того, чи було сексуальне задоволення частиною наміру чи результатом. Окрім того, зазначається, що не існує єдиного розуміння терміна «сексуальний». Скоріше «сексуальний характер» діяння визначається множинністю таких чинників, як вік, стать, статеві ознаки, культура, релігія, історичні прецеденти, етнічна приналежність та статус корінних народів. До того ж постраждалі можуть мати різні погляди на те, що є актом сексуального характеру [1].

Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією російської федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» визначає сексуальне насильство, пов'язане зі збройною агресією російської федерації проти України, як сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 р., включаючи згвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примушування до зайняття проституцією, сексуальну експлуатацію, примушування до статевого акту з третьою особою, примушування до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, примусове обрізання, примусову кастрацію, каліцтво або вчинення насильницьких дій над статевими органами, примусове оголення сексуального характеру, будь-яку іншу форму сексуального насильства, а також погрози та спроби його вчинення [2].

На п'ятому році повномасштабної російської військової агресії проти України сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), є одним зі злочинів проти людяності, що системно застосовується російською владою та її окупаційними адміністраціями як метод ведення війни, інструмент терору, залякування, знищення людської віри й гідності, навіювання страху. Україна тісно співпрацює з міжнародними моніторинговими механізмами, а саме: з Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, Незалежною міжнародною комісією ООН із розслідування порушень в Україні, Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні та Спеціальним представником Генерального секретаря ООН з питань дітей і збройних конфліктів, які зібрали численні докази цих злочинів та підтвердили їхній системний характер [3].

Незважаючи на наявність наукових досліджень, присвячених питанням протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, проблематика кримінологічного аналізу довгострокових соціальних наслідків залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлює необхідність подальшого визначення структури та механізмів формування довгострокових соціальних наслідків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Стан дослідження. Проблематика сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, ставала предметом розвідок як багатьох науковців, так і практиків. Зокрема, міжнародно-правові, кримінологічні та кримінально-правові проблеми запобігання та протидії розглядалися у працях І. Гловюк, А. Запорожця, К. Левченко, Ю. Митрофанової О. Поєдинок, Г. Попова, В. Руфанової, В. Сокуренка, О. Харитонової та інших правників; спільними зусиллями команди All Survivors Project (Т. Еббс, В. Ковальчак, Т. Соболева, В. Гуменюк) було підготовлено посібник із розслідування СНПК, учиненого щодо чоловіків та хлопчиків. Питання надання допомоги постраждалим конкретизувалися у роботах В. Гупаловської, О. Мельниченко, О. Степанюк, Т. Мачабелі.

Мета статті полягає у з'ясуванні структури та механізмів трансформації первинної шкоди від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у довгострокові соціальні наслідки.

Виклад основного матеріалу. За даними Офісу Генерального прокурора, за період із 24 лютого 2022 р. до січня 2023 р. прокурори та слідчі зафіксували 155 випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК) [4]. Станом на 19 липня 2026 р. українськими правоохоронцями зафіксований 401 факт сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, учиненого щодо цивільних українців. Із числа постраждалих – 250 жінок і 151 чоловік, серед них 23 неповнолітні дівчини та один хлопець [5].

У вересні 2026 р. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) оприлюднило звіт «Сексуальне насильство в контексті повномасштабного збройного нападу російської федерації на Україну». У процесі проведених Управлінням у період із 24 лютого 2022 р. до 31 липня 2026 р. конфіденційних інтерв'ю з різними категоріями осіб, дослідження судових документів, офіційних записів та інших матеріалів, зокрема з відкритих джерел, було задокументувало 1 004 випадки сексуального насильства, учиненого як у місцях тримання під вартою, так і поза ними. 89% із цих випадків пов'язані з діями представників влади російської федерації, які у період із березня 2022 р. по червень 2026 р. масово вчиняли акти сексуального насильства щодо українських військовополонених та утримуваного медичного персоналу (572 особи, із них 545 чоловіків і 27 жінок), що пройшли полон і повернулися додому, а також 205 цивільних осіб, які перебували під вартою (156 чоловіків, 48 жінок і 1 хлопчик). Окрім того, стало відомо ще про 19 випадків сексуального насильства щодо затриманих цивільних осіб (16 чоловіків і 3 жінки), які сталися у період із березня 2014 р. по лютий 2022 р., однак потерпілі змогли повідомити про сексуальне

насильство лише після звільнення. При цьому СНПК здійснювалося на всіх етапах інтернування або тримання під вартою: під час захоплення в полон чи арешту, переміщення, розміщення в місцях інтернування чи тримання під вартою, під час допитів, протягом усього періоду інтернування чи тримання під вартою (зокрема, під час обшуків у камерах та відвідування душових), а також безпосередньо перед обміном або звільненням. Серед тих, хто вчиняв насильство – співробітники Федеральної служби виконання покарань, Нацгвардії, ФСБ, Слідчого комітету РФ, поліції та органів прокуратури РФ, а також військовослужбовці збройних сил РФ. Здебільшого йдеться про зґвалтування (серед іншого групове), спробу зґвалтування, каліцтво статевих органів, удари електричним струмом по статевих органах, побиття статевих органів, примусове оголення, удари електричним струмом або побиття тіла в оголеному стані, поводження сексуального характеру, що принижує, погрози сексуальним насильством та інші форми сексуального насильства. На окупованих українських територіях поза місцями утримання під вартою сексуального насильства з боку військовослужбовців збройних сил рф зазнали 95 цивільних осіб (72 жінки, 8 чоловіків, 14 дівчат і 1 хлопчик); ще один випадок СНПК стався на блокпосту в Донецькій області до лютого 2022 р., але відомо про нього стало лише тепер.

Решта 11% випадків пов'язана з діями військовослужбовців Збройних сил України, співробітників Державної пенітенціарної служби та СБУ. При цьому зазначається, що український уряд ужив низку конкретних заходів для запобігання таким порушенням із боку свого персоналу та реагування на них, зокрема шляхом правових реформ, видання директив на рівні командування та регулярної співпраці з УВКПЛ й іншими механізмами моніторингу [6].

При цьому слід мати на увазі, що реальна кількість злочинів є значно вищою, оскільки чимало постраждалих на тимчасово окупованих територіях залишаються відрізаними від допомоги, а інші мовчать через страх, суспільну стигму чи відсутність безпечного доступу до правосуддя [7]. Зокрема, випадки СНПК, скоєні проти чоловіків, часто замовчуються через несумісність сприйняття жертви сексуального насильства з культурним розумінням маскулінності; через те, що сексуальне насильство щодо чоловіків зазвичай трактується як катування; через відсутність належного розуміння та підготовки медичних працівників та/або гуманітарних працівників щодо того, як виглядає СНПК щодо чоловіків; а також через те, що чоловіків потенційно переконують не повідомляти про випадки насильства [8].

Реалізація підходу, орієнтованого на постраждалих (victim-centred approach), як ключового у політиках реагування на СНПК, має ураховувати ризики того, що безпосередня шкода постраждалій особі може трансформуватися в довгострокові соціальні наслідки. Н. Сметаніна справедливо зазначає, що соціальні наслідки злочинів живуть набагато довше, ніж самі злочини. Вони мають деструктивний вплив на суспільство, руйнують різноманітні сфери життя і діяльності людей, духовну культуру суспільства [9, с. 146].

Для СНПК *ланцюжок негативних наслідків* може складатися з таких етапів: випадок СНПК – безпосередня шкода для постраждалої особи – довготривалі наслідки для постраждалої особи – наслідки для сім'ї постраждалої особи – наслідки для соціального оточення – інституційні наслідки – потенційний міжпоколінний вплив.

На рівні конкретної постраждалої особи безпосередня шкода від СНПК може полягати у: завданні фізичної шкоди, психологічної травми, шкоди для сексуального та репродуктивного здоров'я; занепокоєнні щодо своєї безпеки; порушенні повсякденної життєдіяльності.

Психологи зазначають, що сексуальне насильство – глибока травма. Вона зачіпає не лише тіло, а й відчуття власної ідентичності, руйнує довіру до людей та впливає на здатність будувати стосунки. Без фахової підтримки наслідки можуть проявлятися не лише на ментальному рівні, а й на фізичному: ПТСР (флешбеки, нав'язливе уникання ситуацій, які нагадують про пережите, порушення сну); психосоматика (нудота, тремор, головний біль, синдром подразненого кишківника); порушення харчової поведінки та тривожні розлади; руйнування партнерських і сімейних стосунків; у важких випадках – суїцидальні думки [10]. Відповідно, до числа *довгострокових наслідків для постраждалої особи* потенційно можна віднести: проблеми із соціальною адаптацією; труднощі з працевлаштуванням та тривала економічна уразливість; порушення соціальних зв'язків; тривалі проблеми зі здоров'ям і, відповідно, потреба в медичній та психологічній допомозі.

Проте індивідуальна травма *впливає також і на сім'ю*, зокрема може призвести до: конфліктів; зміни розподілу сімейних ролей; психологічного навантаження всередині сім'ї; зміни економічної

поведінки сім'ї та погіршення соціально-економічних та освітніх можливостей сім'ї, зокрема через потреби в догляді, необхідності додаткових витрат на лікування та реабілітацію, необхідності переїзду. Психологиня О. Бойко, яка тривалий час працює з постраждалими від СНПК, зазначає, що постраждалі особи дуже часто максимально змінюються. Близькі можуть бути не готові до того, що перед ними буде зовсім не та людина, яку вони знали раніше, через суттєво порушене відчуття гідності, адже СНПК – це інструмент, зброя ворога, яку він використовує саме для того, щоб зламати особистість, щоб людина більше не відчувала себе людиною [11].

На рівні *соціального оточення та громади* наслідки СНПК можуть полягати у соціальній стигматизації постраждалих, руйнації їхніх стосунків із друзями, знайомими, іншими мешканцями громади; остракізмі потерпілих від насильства та пошкодженні тканини суспільства, коли руйнуються соціальний порядок і самоцінність громад; зниженні довіри до публічних інституцій, як-от правоохоронних органів, системи правосуддя, органів влади, надавачів соціальних послуг тощо. Небажана вагітність і «діти, народжені від зґвалтування», також стають причиною соціального таврування та неприйняття громадами, перетворюючись на джерело згадки про колективний біль війни. Досвід Боснії і Герцеговини показав, шо діти, зачаті в результаті сексуального насильства під час конфлікту, також стикаються зі значними соціокультурними бар'єрами на шляху до соціальної інтеграції, потенційною дискримінацією та правовими перешкодами для повноцінного захисту. Багато із цих «невидимих дітей», які зараз є молодими людьми, стикаються з нездоланними бар'єрами та труднощами протягом усього свого життя через маргіналізацію та стигматизацію, які вони переживають як діти, народжені в результаті зґвалтування під час війни [12].

Соціальна стигматизація (грец. στίγμα – тавро, клеймо) розуміється як негативне виділення суспільством індивіда, явища або соціальної групи за якоюсь ознакою з відповідним стереотипним набором соціальних реакцій на цього індивіда (або представників соціальної групи). На стигматизацію впливають забобони та ідеологеми, які історично встановилися у конкретному суспільстві й стали частиною світогляду спільноти [13].

М. Фень зауважує, що проблема стигматизації виходить далеко за межі окремих соціальних груп і набуває загальносуспільного значення, оскільки підриває соціальну єдність і гальмує формування культури взаємоповаги. Дослідник показує, що стигма є формою відчуження, яка одночасно має духовний, соціально-економічний і психологічний виміри. Соціально-психологічні механізми стигматизації включають стереотипізацію, дискримінацію та соціальну ізоляцію. Стереотипи формуються в родині, школі, медіа та культурних наративах. Сучасні виклики посилюються цифровим простором, де соціальні мережі стають ареною хейт-спічу та кібербулінгу [14].

Проведене В. Гупаловською та І. Канівець дослідження емпірично підтвердило стигматизацію як багаторівневий процес, що включає публічну стигму (20–43% стереотипних уявлень серед населення), очікувану стигму (страх звернення за допомогою) та внутрішню стигму (самозвинувачення постраждалих), створюючи замкнене коло ретравматизації. Ними встановлено високу переносність патріархальних міфів із мирного часу на воєнний контекст (79,1% значущих кореляцій), що свідчить про системну проблему суспільної свідомості, а не ізольовані індивідуальні упередження. Авторками виявлено ґендерну асиметрію сприйняття: чоловіки демонструють вищий рівень victim-blaming та стереотипності, що створює додатковий тиск на постраждалих жінок та ускладнює їхню реабілітацію. Дослідницями доведено віковий градієнт стереотипності у жінок, що вказує на можливість міжпоколінних змін через психоедукацію молоді та необхідність цілеспрямованого впливу на старші вікові групи, а також підтверджено недостатність психологічно компетентних суспільних реакцій: замість емпатії домінують мовчазний осуд (43% вірять у можливість уникнути СНПК) та ізоляція («ганьба сім'ї», 20%) [15].

На інституційному рівні СНПК створює тривале навантаження на: систему охорони здоров'я, систему надання психологічної допомоги та інших соціальних послуг; правоохоронні органи, прокуратуру, суд; систему безоплатної правничої допомоги; інші механізми захисту постраждалих, зокрема виплати репарацій та компенсацій.

При цьому досвід інших країн свідчить, що чим довше триває подолання наслідків СНПК, тим довше зберігається інституційне навантаження, пов'язане з одним злочином. До прикладу, дослідниці минулого досвіду Боснії і Герцеговини щодо СНПК зазначають, що хоча й минуло 30 років відтоді, як почалася війна в Боснії, однак незліченна кількість тих, хто вижив, досі щодня намагаються налагодити

своє життя. Травмовані жертви, а також ті, хто отримав хронічні захворювання внаслідок сексуального насильства, потребують безперервної індивідуальної психосоціальної допомоги [12].

Наслідки СНПК можуть також створювати умови для формування довгострокової соціальної уразливості сім'ї, яка *потенційно може позначатися на наступному поколінні*, зокрема через тривалу психологічну травматизацію сім'ї; зміну економічного становища; порушення сімейної взаємодії; соціальну ізоляцію; переміщення; утрату соціальних зв'язків та можливості впливу на майбутні покоління (травмовані батьки через порушення прив'язаності або емоційну холодність транслюють свій травматичний досвід дітям, формуючи у них дезадаптивні моделі поведінки; травмовані діти частіше кидають школу, мають труднощі з пошуком та збереженням роботи, а також мають підвищений ризик подальшої віктимізації та/або скоєння міжособистісного та спрямованого на себе насильства).

Так, ВООЗ констатує, що насильство щодо дітей, зокрема сексуальне, пов'язане з тривалими негативними наслідками протягом усього життя. Воно може призвести до: негативної поведінки, пов'язаної з подоланням труднощів, та поведінки, пов'язаної з ризиком для здоров'я (куріння, уживання алкоголю і наркотиків, а також зайняття небезпечною сексуальною поведінкою); підвищеного ризику розвитку проблем психічного здоров'я, включаючи тривогу, депресію, посттравматичний стрес, а також підвищений ризик самоушкодження та самогубства; небажаної вагітності, штучних абортів, гінекологічних проблем та інфекцій, що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ, а також сприяють широкому спектру неінфекційних захворювань у міру дорослішання дітей (підвищений ризик серцево-судинних захворювань, раку, діабету та інших проблем зі здоров'ям) [16].

При цьому наведені нами етапи ланцюга негативних наслідків не настають автоматично, а є лише можливими соціальними механізмами: на кожен із них впливає низка важливих чинників, які можуть як сприяти їх настанню розглянутих нами можливих наслідків, так і запобігати їх настанню. Зокрема, це: доступ до медичної допомоги, доступ до психологічної допомоги, доступ до правосуддя, ставлення громади, стигматизація, соціально-економічне становище, переміщення, воєнне середовище.

Так, наслідки СНПК можуть накладатися на вимушене переміщення, роз'єднання сімей, утрату житла, розрив соціальних зв'язків, утрату місця роботи або доходу, воєнну травму, складнощі у доступі до послуг. У цьому разі виникає поєднання кількох видів соціальної уразливості, що може призвести до потенційного посилення соціальних наслідків. Натомість якщо постраждалим особам буде забезпечена можливість екстреного розміщення або безпечного тимчасового житла, а також психосоціальна, медична, юридична підтримка, соціальний супровід та матеріальна допомога, ризики настання негативних соціальних наслідків можуть бути мінімізовані.

Висновки. Послідовність взаємопов'язаних змін у становищі постраждалої особи, її соціальному оточенні та відповідних інституціях, які виникають після СНПК, можуть тривати протягом значного часу та за певних умов накопичуватися. Проведений аналіз дає змогу визначити основні механізми можливої трансформації наслідків: 1) травматизація (гостра первинна фізична та психологічна травма з часом може перерости у тривалі наслідки для функціонування постраждалої особи та навіть у соціальну дезадаптацію); 2) руйнування соціальних зв'язків (шкода, завдана конкретній особі, може трансформуватися у кризу її соціального оточення через негативну реакцію, подальшу ізоляцію такої/таких осіб та, відповідно, звуження соціальних зв'язків); 3) інституційна залежність (потреба постраждалої особи в допомозі може потребувати довгострокової взаємодії з надавачами різних видів послуг та допомоги, що створює тривале навантаження інституційну систему держави та громади); 4) накопичення міжпоколінної соціальної уразливості (порушення життєвого становища особи може призвести до зміни сімейних, економічних та соціальних умов та потенційного погіршення стартових соціальних можливостей наступного покоління).

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: як розпізнати і протидіяти. Офіс Генерального прокурора. 2024. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpiznati-i-protidiyati (дата звернення: 19.09.2026).

2. Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій : Закон України від 20.11.2024 № 4067-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text (дата звернення: 19.09.2026).

3. Коментар МЗС до Міжнародного дня боротьби із сексуальним насильством, пов'язаним із конфліктом. *Міністерство закордонних справ України*. 2026. URL: https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-do-mizhnarodnogo-dnya-borotbi-z-seksualnim-nasilstvom-povyazanim-z-konfliktom1 (дата звернення: 19.09.2026).

4. В Україні зафіксували 155 фактів сексуального насильства з боку загарбників. *Укрінформ*. 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3656389-v-ukraini-zafiksuvali-155-faktiv-seksualnogo-nasilstva-z-boku-vijskovih-rf.html (дата звернення: 19.09.2026).

5. Із 24.02.2022 правоохоронці зафіксували 401 факт СНПК щодо цивільних. *Харківська правозахисна група*. 2026. URL: https://khpg.org/1608815845 (дата звернення: 19.09.2026).

6. Понад 1 000 випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. *Харківська правозахисна група*. 2026. URL: https://khpg.org/1608816069 (дата звернення: 19.09.2026).

7. ООН оприлюднила доповідь про сексуальне насильство в контексті війни в Україні. *Центр дослідження законодавства України*. 2026. URL: https://ualaw.org/oon-oprylyudnyla-dopovid-pro-seksualnera-nasylstvo-v-konteksti-vijny-v-ukrayini/ (дата звернення: 19.09.2026).

8. Шульц П. Чоловіки, які постраждали від сексуального насильства під час війни: досвід північної Уганди (1-е вид.). *Видавництво Каліфорнійського університету*. 2021. URL: https://www.jstor.org/stable/j.ctv1f884s7 (дата звернення: 19.09.2026).

9. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2016. 192 с.

10. Мовчати не можна, говорити: чому жінки, які пережили сексуальне насильство під час війни, потребують психологічної допомоги. *Lexinform*. 2026. URL: https://lexinform.com.ua/v-ukraini/movchaty-ne-mozhna-govoryty-chomu-zhinky-yaki-perezhyly-seksualne-nasylstvo-pid-chas-vijny-potrebuyut-psyhologichnoyi-dopomogy/ (дата звернення: 19.09.2026).

11. Повернути собі своє життя: поради психолога для постраждалих від СНПК та їхніх родин. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України.* 2025. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/povernuty-sobi-svoye-zhyttya:-porady-psykholoha-dlya-postrazhdalykh-vid-snpk-ta-yikhnikh-rodyn (дата звернення: 19.09.2026).

12. Прей Е., Домі Т., Спірс К. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: Досвід Боснії і Герцеговини та пропозиції щодо запровадження політик для України, США та міжнародної спільноти. *New Lines Institute for Strategy and Policy*. 2023. URL: https://surl.li/tulgfp (дата звернення: 19.09.2026).

13. Соціальна стигматизація. *Вікіпедія*. URL: https://surl.li/vveqnw (дата звернення: 19.09.2026).

14. Фень М. Профілактика стигматизації у суспільстві як запорука подолання відчуження людини у ситуації COVID-19. *Humanities Studies*. 2025. № 24 (101). С. 156–161. DOI: https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-15

15. Гупаловська В. А., Канівець І. М. Соціальна стигматизація постраждалих від сексуального насильства під час війни: теоретичний та емпіричний аналіз. *Ментальне здоров'я*. 2026. № 1. С. 44–52. DOI: https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-1.8

16. Violence against children. *World Health Organization*. 2026. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children (дата звернення: 19.09.2026).

REFERENCES

1. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. (2024). *Seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom: Yak rozpiznaty i protydiiaty* [Conflict-related sexual violence: How to recognize and counteract]. Retrieved from: https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpiznati-i-protidiyati [in Ukrainian].

2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). *Pro pravovyi i sotsialnyi zakhyst osib, postrazhdalykh vid seksualnoho nasylstva, poviazanoho iz zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta nadannia yim nevidkladnykh promizhnykh reparatsii: Zakon Ukrainy vid 20 lystopada 2024 roku № 4067-IX* [On legal and social protection of persons affected by conflict-related sexual violence associated with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and provision of urgent interim reparations]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text [in Ukrainian].

3. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. (2026). *Komentar MZS do Mizhnarodnoho dnia borotby z seksualnym nasylstvom, poviazanym z konfliktom* [Commentary of the Ministry of Foreign Affairs on the International Day for the Elimination of Conflict-Related Sexual Violence]. Retrieved from: https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-do-mizhnarodnogo-dnya-borotbi-z-seksualnim-nasilstvom-povyazanim-z-konfliktom1 [in Ukrainian].

4. Ukrinform. (2023). *V Ukraini zafiksuvaly 155 faktiv seksualnoho nasylstva z boku zaharbnykiv* [155 cases of sexual violence by the occupiers recorded in Ukraine]. Retrieved from: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3656389-v-ukraini-zafiksuvali-155-faktiv-seksualnogo-nasilstva-z-boku-vijskovih-rf.html [in Ukrainian].

5. Kharkivska pravozakhysna hrupa. (2026). *Z 24.02.2022 pravookhorontsi zafiksuvaly 401 fakt SNPK shchodo tsyvilnykh* [Since February 24, 2022, law enforcement authorities have recorded 401 cases of conflict-related sexual violence against civilians]. Retrieved from: https://khpg.org/1608815845 [in Ukrainian].

6. Kharkivska pravozakhysna hrupa. (2026). *Ponad 1000 vypadkiv seksualnoho nasylstva, poviazanoho z konfliktom* [More than 1,000 cases of conflict-related sexual violence]. Retrieved from: https://khpg.org/1608816069 [in Ukrainian].

7. Tsentr doslidzhennia zakonodavstva Ukrainy. (2026). *OON opryliudnyla dopovid pro seksualne nasylstvo v konteksti viiny v Ukraini* [The UN published a report on sexual violence in the context of the war in Ukraine]. Retrieved from: https://ualaw.org/oon-oprylyudnyla-dopovid-pro-seksualnera-nasylstvo-v-konteksti-vijny-v-ukrayini/ [in Ukrainian].

8. Schulz, P. (2021). *Men who have been raped: Sex, violence, and masculinity in Northern Uganda*. University of California Press. Retrieved from: https://www.jstor.org/stable/j.ctv1f884s7 [in Ukrainian].

9. Smetanina, N. V. (2016). *Naukovi pidkhody do teorii zlochynnosti u suchasnii ukrainskii kryminolohii* [Scientific approaches to the theory of crime in contemporary Ukrainian criminology] (V. V. Holina, Ed.). Pravo. [in Ukrainian].

10. LexInform. (2026). *Movchaty ne mozhna, hovoryty: Chomu zhinky, yaki perezhyly seksualne nasylstvo pid chas viiny, potrebuiut psykholohichnoi dopomohy* [Silence is not an option: Why women who experienced sexual violence during the war need psychological assistance]. Retrieved from: https://lexinform.com.ua/v-ukraini/movchaty-ne-mozhna-govoryty-chomu-zhinky-yaki-perezhyly-seksualne-nasylstvo-pid-chas-vijny-potrebuyut-psyhologichnoyi-dopomogy/ [in Ukrainian].

11. Ministerstvo sotsialnoi polityky, simi ta yednosti Ukrainy. (2025). *Povernuty sobi svoie zhyttia: Porady psykholoha dlia postrazhdalykh vid SNPK ta yikhnikh rodyn* [Taking back your life: Psychological advice for persons affected by conflict-related sexual violence and their families]. Retrieved from: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/povernuty-sobi-svoye-zhyttya:-porady-psykholoha-dlya-postrazhdalykh-vid-snpk-ta-yikhnikh-rodyn [in Ukrainian].

12. Prey, E., Domi, T., & Spears, K. (2023). *Seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom: Dosvid Bosnii i Hertsehovyny ta propozytsii shchodo zaprovadzhennia polityk dlia Ukrainy, SShA ta mizhnarodnoi spilnoty* [Conflict-related sexual violence: The experience of Bosnia and Herzegovina and policy recommendations for Ukraine, the United States, and the international community]. *New Lines Institute for Strategy and Policy.* Retrieved from: https://surl.li/tulgfp [in Ukrainian].

13. Vikipediia. (n.d.). *Sotsialna styhmatyzatsiia* [Social stigma]. Retrieved from: https://surl.li/vveqnw [in Ukrainian].

14. Fen, M. (2025). Profilaktyka styhmatyzatsii v suspilstvi yak zaporuka podolannia vidchuzhennia liudyny u sytuatsii COVID-19 [Prevention of stigmatization in society as a prerequisite for overcoming human alienation in the context of COVID-19]. *Humanities Studies, 24*(101), 156–161. https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-15 [in Ukrainian].

15. Hupalovska, V. A., & Kanivets, I. M. (2026). Sotsialna styhmatyzatsiia postrazhdalykh vid seksualnoho nasylstva pid chas viiny: Teoretychnyi ta empirichnyi analiz [Social stigmatization of victims of sexual violence during wartime: Theoretical and empirical analysis]. *Mental Health*, (1), 44–52. https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-1.8 [in Ukrainian].

16. World Health Organization. (2026). *Violence against children*. Retrieved from: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children

Дата першого надходження статті до видання: 21.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026